

ETKENLİK

ÖĞR. GÖR. ORHAN ŞENSES
•OSENCES@TRABZON.EDU.TR

• Endüstriyel işletmeler açısından üzerinde duracağımız **etkenlik**, işletmelerin başarısında temel bir göstergedir.

• **Verimlilik kavramı** ile zaman zaman eş anlamlı kullanılsa da **etkenlik**, gerçekte, **verimliliğe göre daha kapsamlıdır.**

• Etkenliđi;

- 1.Teknik etkenlik
 - 2.Ekonomik etkenlik ve
 - 3.işletme biliminde etkenlik
- olmak üzere başlıca üç anlamıyla ele alıyoruz.

• 1) Teknik etkenlik,

- (1) İşletme faaliyetlerinin **belirlenen niceliksel standartlara ulaşabilme derecesi,**
- (2) belirli bir işi en ucuz yoldan yerine getirmek ya da **belirli bir çıktıyı elden gelen en düşük girdi ile sağlayabilmektedir.**
- **Niceliksel standart= 1.000.000 ton kereste ise**
- **1.000.000 ton kereste elde edilecek, fakat en kısa zamanda ve en düşük maliyetle.**

Verimli odun kesme

6

• 2) Ekonomik etkenlik,

- İşletmelerin ellerinde bulunan **kıt kaynakların en iyi biçimde kullanımına** yöneliktir.
- Teknik anlamda, bir makineden, bir faaliyet biriminden veya çalıştırılan bir kişiden çıkan iş miktarı ile **bu işin elde edilmesi için onlara sağlanan imkanlar** arasındaki orandır,
- Bir üretim sisteminden elde edilen ürünlerin (çıktıların), bu ürünleri elde etmek için o sisteme sağlanan üretim araçlarına nisbeti **çıktı - girdi** oranıdır.

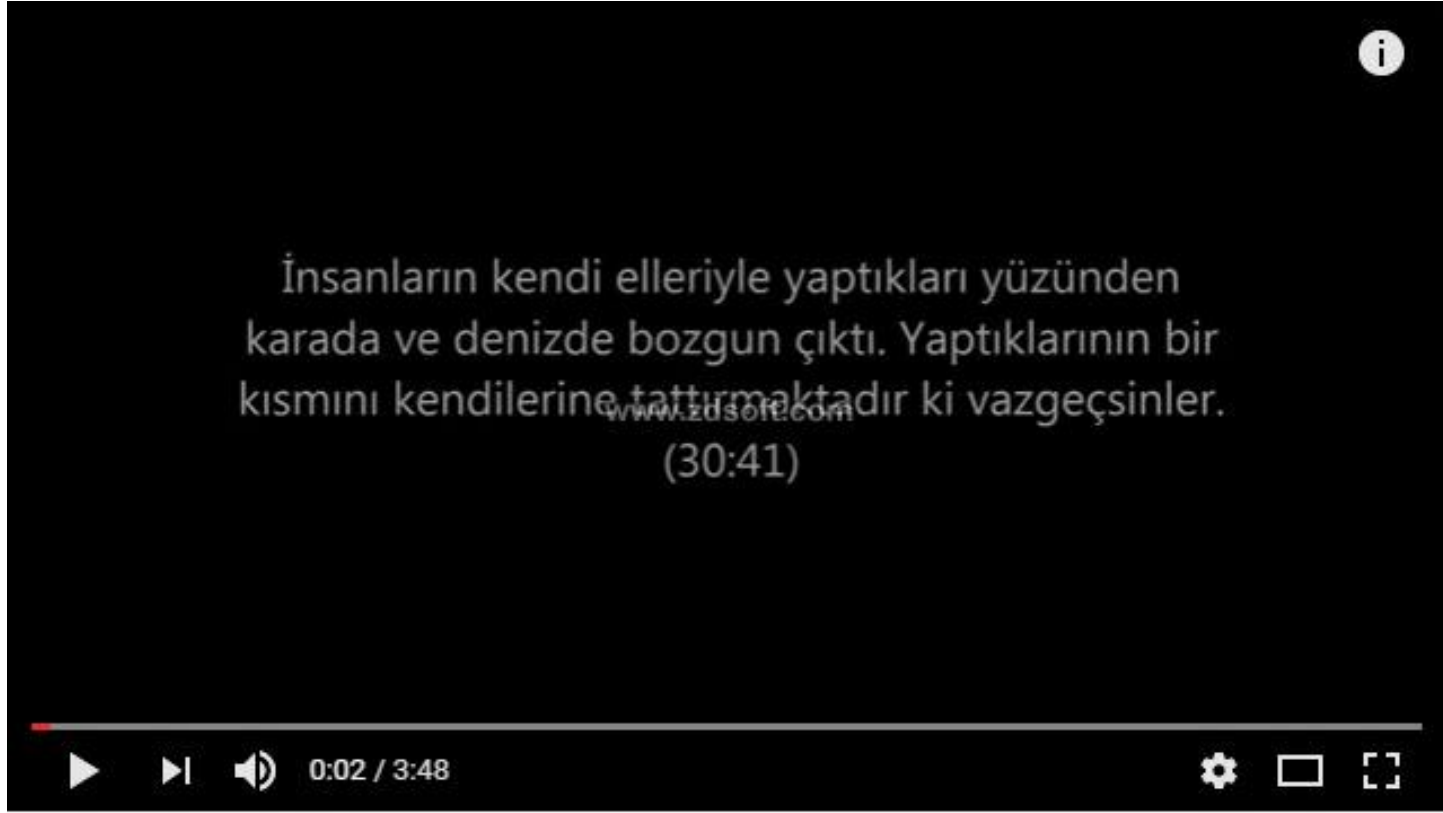
- **3)İşletme biliminde etkenlik,**
- **belirli bir girdi ile en yüksek çıktının elde edilmesi,** belirli bir çıktı düzeyinin en düşük girdiyle sağlanabilmesidir.

- **Etkenlikle İlgili Kavramlar:**
- Etkenliđi belirleyen;
- verimlilik,
- ekonomiklik ve
- kârlılık
- kavramlarını kısaca ele alalım:

• 1. Verimlilik (Prodüktivite)

- Üretimden elde edilen çıktıların,
- fiziksel niceliklerinin üretimde harcanan girdilerin fiziksel niceliklerine oranıdır.
-
- Tüm işletmeyi ele alan verimlilik hesabı, işletmenin etkenlik derecesini ortaya koyar ve
- bu noktada verimlilikle etkenlik aynı çizgide birleşir.

Bizde
Savurganlık
Yapmayalım
Bizde İsrif
Yapmıyalım

TÜKETİM VE TÜKETİCİ

$$\text{Verimlilik} = \frac{\text{Çıktı (üretilen mal veya hizmetler)}}{\text{Girdi (işgücü, sermaye, doğal kaynaklar)}}$$

• 2.Ekonomiklik (iktisadilik)(Rasyonellik)

- Ekonomiklik, üretimin satış tutarının, üretimin maliyet tutarına oranlanmasıdır.
- Satış niceliğinin artması, (sayısal artış) ↑
- satış fiyatlarının artması, (fiyat artışı) ↑
- maliyet giderlerinin ise düşmesi ↓
- durumunda ekonomiklik de artmış olur.

• 2.Ekonomiklik (iktisadilik)(Rasyonellik)

- Öte yandan,
- satış niceliği ve
- satış fiyatı aynı düzeyde iken
- maliyet giderlerinin düşmesi
- ekonomikliği arttırır.

- **İKTİSADİLİK** = $\frac{\text{ÜRETİMİN SATIŞ TUTARI}}{\text{ÜRETİMİN MALİYET GİDERİ}}$
- **ÜRETİMİN SATIŞ TUTARI** **GELİRLER**
- **ÜRETİMİN MALİYET GİDERİ** **GİDERLER**

• 3.Kârlılık (Rantablite)

• Belirli bir zaman kesiti içinde, işletme faaliyetleri sonucunda elde olunan **toplam net kârın**, o zaman kesitinde kullanılan sermayeye/**kapitale oranıdır**.

• NET KAR

• **KARLILIK**= ----- * 100

• SERMAYE/kapital

• Kârlılık (Rantabilite)

• Etkenlik açısından yalnızca bu kavrama dayanılarak yapılan çözümlenmeler,

• etken olmayan bir işletmeyi etken olarak gösterebileceği gibi,

• etken bir işletmeyi etken değilmiş gibi de gösterebilir.

• Verimlilik, ekonomiklik ve kârlılık kavramlarının her biri işletmelerin etkenliğini, ortaya koyan ölçütlerdir. Bunların kullanılması, işletmelerin hedeflerine ve yapılarına göre farklılık gösterir.

- **Küreselleşme sınırları ortadan kaldırıyor**, dolayısıyla tüm işletmeler küresel kurallara uyarak rekabet etmek zorundalar.
- **Verimlilik, kalite, üretim ölçeği** gibi konularda küresel standartlara ayak uydurmak işletmelerin temel hedefidir.
- **Bu hedefe ulaşmak üzere** organizasyonlar, en uygun performans için dizayn edilmeli ve insan kaynakları yüksek performansa yönelik olarak motive edilmelidir.

- Etkinlik (Yeterlilik Derecesi)
- Bir faaliyet, hareket yada davranışın;
- mümkün olduğu kadar YÖNELTİLMİŞ
BULUNDUĞU AMAÇA ULAŞMA DERECESİDİR.
- (HEDEF 1.000.000 TON KERESTE İSE BU HEDEFE NE KADAR YAKLAŞILDIĞI..)
- Diğer bir anlatımla, **etkinlik amaca ulaşmada yeterli olup olmadığını gösteren bir kriterdir.**

- Etkinlik (Yeterlilik Derecesi)

- *****İşletmecilik açısından etkinlik;*****
- üretim için kullanılan ;
- hammadde, malzeme, işçilik ve diğer giderlerin;
- işletme için saptanan amaçlar doğrultusunda ne ölçüde yeterli kullanıldığını ,
- gösteren bir değerlendirme kriteridir.

- İşletme,
- üretimini en düşük maliyetle gerçekleştirse bile,
- ÜRETİLEN MAL VE HİZMETLERİN SATILAMAMASI HALİNDE ,
- asıl amacına ulaşamamış demektir.
- Bu nedenle, yapılan işin rasyonel olması kadar, amaca ulaştırıcı nitelikte de olması gerekir.

- **BU BAKIMDAN ETKİNLİK,**
- önceden saptanan programın gerçekleştirme derecesini gösterir.
- **Aslında etkinlik yada yeterlilik derecesi olması gereken standart performans değerinin gerçekleşen (fiili) performans değerine oranıdır.**
 - **Bu ifade formüle edilirse;**

-

• 4.ETKİNLİK (YETERLİLİK DERECEŚİ)

- STANDART PERFORMANS(olması gereken)

• ETKİNLİK= ----- *100

- GERÇEKLEŞEN (FİİLİ) PERFORMANS

- **Bunun yalın bir örnekle açıklanması istenirse;**
- bir marangozun bir masayı imal etmek için gerekli;
- standart sürenin 2 saat olduğunu fakat uygulamaya geçildiğinde;
 - imalatın 3 saatte
 - gerçekleştiğini varsayalım.

- Bu masa imalatında sağlanan etkinlik derecesi $\frac{2}{3}$ yani %66 dır.
- Buna göre,
- söz konusu masa imalat işinin yeterli derecede etkin olmadığı sonucuna varılır.
- Etkinlik oranınınin **%100 (1)** değerinin altında kalması faaliyetin istenildiği kadar ya da kendinden beklenildiği gibi gerçekleşmediği anlamına gelir.

- Etkinlik (yeterlilik) derecesi birden düşük olursa maliyet giderleri yüksek olur. ($2/3 = 0.66$ gibi)
- Kuşkusuz etkinlik derecesinin yüksek olması maliyet giderlerini düşürür.
- Diğer taraftan, etkinlik ölçümü, işletmenin faaliyetlerinin ne durumda olduğunu göstermesine imkan tanır.

- **Rasyonellik ilkesi**, işletmenin iç yapısı ve işleyişi ile ilgili **teknik ve ekonomik nitelikte** olmasına karşın,
- **etkinlik**, bunlardan başka **beşeri faktörlerin etkisi** altında olan bir kavramdır.

• İktisadilik, Verimlilik ve Kârlılık Oranlarının Saptanmasına İlişkin Sayısal Bir Örnek

- İşletmelerde temel rasyonellik ilkelerini temsil eden ve yaygın kullanım alanı bulan **iktisadilik, verimlilik ve kârlılık kavramları aslında birer orandan başka bir şey değildir.**
- Bunların kapsam ve özellikleri ile formülleri yukarıda açıklanmıştı. Ancak bu kavramların sayısal bir örnekle açıklanması konunun anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

30

- **Örneğin;**
- **750.000tl sermayesi** olan bir girişimci
- **m³ ü 60 tl** olan tomruklardan
- **2.000 m³** alarak
- **1500 m³** kapı ve pencere kerestesi imal ediyor.
- **İmalat masrafları** (elektrik, işçilik kira vb.) **30.000 TL** dir.

- İmal ettiği kerestenin tamamını;
- m³ ünü **125 tl** den satıyor.
- **gelir**=(1.500 m³ x 125tl = **187.500 tl**)

• Bu verilere göre müteşebbisin;

- a) iktisadiliğini
- b) hammadde verimliliğini
- c) karlılığını hesaplayınız

• Çözüm:

• gelirler

• A) iktisadilik = -----

• giderler

- **Gelirler=**
- **Satılan Toplam Kereste Miktarı x Kerestenin Birim Fiyatı**
- **1.500 m³ x 125 TL/m³**

- **Gelirler: 187.500 TL**

- **Giderler= Toplam Tomruk Bedeli +İmalat Giderleri**
- **(2.000 m³ x 60 TL/m³)= 120.000 tl + 30.000 TL**

- **Giderler= 150.000 TL**

- 187.500

- **İktisadilik= ----- = 1,25**

- 150.000

35

- **B) hammadde verimliliği** = $\frac{\text{Çıktı Toplam kereste (m}^3\text{)}}{\text{Girdi Toplam Tomruk (m}^3\text{)}}$

- = $\frac{1500 \text{ m}^3}{2000 \text{ m}^3} = \%75$

- kar (37.500)

- (toplam gelir:187.500-(2000m³x60tl= 120.000+30.000tl imalat masrafı=150.000)

- $187.500 - 150.000 = 37.500$

- C) karlılık = $\frac{\text{kar}}{\text{sermaye}} \times 100 = \% 5$

- Sermaye (750.000)

• **Kar = toplam gelirler – toplam giderler**

- **Toplam gelir** = $1500 \text{ m}^3 \times 125 \text{ tl} = 187.500 \text{ tl}$
- **Top. gider** = $2.000 \text{ m}^3 \times 60 \text{ TL/m}^3 = 120.000 \text{ tl} + 30.000 \text{ TL}$
- **Giderler** = **150.000 TL**
- **Kar** = $187.500 \text{ tl (gelir)} - 150.000 \text{ tl (gider)} = 37.500 \text{ tl (kar)}$
- **Kar** = 37.500 tl
- **Karlılık** = $\frac{37.500}{750.000} = \% 5$
- **Sermaye** = 750.000 tl

- Yukarıda anlatılan çeşitli kavramlar, işletme kavramının daha iyi anlaşılması için yol gösterici olacaktır.
- Gerçekten de, işletme adı verilen birimler bu kavramlara dayalı olarak tanımlanıp açıklanmaktadır.